

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХОРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
ИЮНЬ
19
ВТОРНИК
№ 123 (3576)
Өртөз 20 коп.

Марокконун Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Эмбарек Беккаиге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганинниң чагаазы (1 арын).
Тунистин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Халиб Бургибага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганинниң чагаазы (1 арын).
Индия Республикасы Оралакчы Президентиниң дээрги Сарвапалли Радхакришнанның Москвада келгени (1 арын).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри Д. Т. Шепиловтун Египетче, Сирияже, Ливанче болгаш Грецияже чорупканы (1 арын).
Эш Н. С. Хрущевтун Донда-Ростовка чорааны (1 арын).
Р. Цевелева. — Марксизм-ленинизмниң кежээки университетинде өөрдөлгө чымың түнелди (2 арын).

М. Делог — Көдө ажил-агыйын ажил-ишчилеринге иденпейлг дузалажыр (2 арын).
Улут улустун улут огу (М. Горький-ниң мөчөзүндөн бээр 20 чыл болганынга (3 арын)).
МАКСИМ ГОРЬКИЙ М. Ненин-Лопсан. — хаан болгаш оң огу (3—4 арындарда).
А. Шестерикова. — Архивтериниң ажил-агыйын (4 арын).

СУГГАРЫЛГАНЫҢ ШИИТПИРЛИГҮЕЗИ

Партияның XX съездинин Директиваларында чар ажилынын, ылангыч чуртта тараа бүтүрерин көзүндүр талазы-биле улут сорулгаларын айткан. Алдыгы беш чылдың төвүгүндө тарааның чыл бүрүниң чымылазын 11 миллион пуд чедирерин сөөд оңзап демдегелен. Ону амыралга чедиреринин боттанырары дээр совет улус патриотчу күш-ажылды чурт-тун бүтү чөлдөрүндө улам калыбын турар.

Областың колхозчу тараажылары болгаш механизаторлары алдыгы беш чылдың баштайгы чымын хову ажилын кыска үедө, бедик агротехниктиң негеделерин бугаар дооскан. Электиндегидиң дүжүтү өстүрүп алырынга чымын талаага ажилдың түгөзү өгөш болур. Тарааның чайгы ажаалдазы, ылангыч эки суггарылда турарыт болгаш бедик дүжүтү алырынга улут жүрү-дузалажыр болурун ажилдын практикамы улам-на бүтүрөдүр турар.

Унүшө хөрүңүнүң чогуу шыгы чугула негеделен. Бир килограмм тараа кула-тураларының үнүшүн өстүрүп алырынга ортума-биле 600 килограмм суг херек болурун агрономы өөрдүп турар. Чайгы чымын суггарып хөрүңүнүң түгөзү 3—5 сантиметр шыгылар болганда ол үнүшүнүң дазы системасын чедирер хандырып шыдаас. Оон мыай чымын водууду-ла күзү, август болгаш сентябрь айларда, үнүштерин өстүрүп үнөри барык доктаай берген үедө болуурлар. Ыччангаш тарааның чайгы суггарылдазын ылангыч бистин областың байдалына эрте, чайың дүртүгүндө 2—3 каттап чорудары чугула негеделен.

Суггарылда бугалары четчир турунда, ону септеп ажилдазынан эрткен чымын областың чымын өлөң хей колхозтары чөгөткөн чымын дүжүтү алган. Никити тараа кула-тураларына хамарыш-лар алырга областың колхозтары чазар мүдүндө суггарылдазын түгөзү 5 хуу, чайгы баштайгы суггарылдазын 11,5 хуу чоруткан. Бо талазы-биле ылангыч Бай-Тайга район эрткен чымын чайгы суггарылдазын ортоткан. Шуйнуң Барлык, Бай-Тайганың Адыр-Маалык болгаш Төли база Хемчик бугаларын шың ажилдазынан дүжүт багай болган.

Сут-Хал районда 800 ажим гектарың суггарып хандырып болур Алаш бугазын Калинин аттыг колхоз эки септеп, шың ажилдазын кичээлге салбай келген. ССРЭ-ниң 25 чымын суггарып муң ажим гектар шөдүт Бай-Өзөй бугазында 300 гектар тараа эрткен чымын үнөмөн. Улут-Хем районда Ленин аттыг колхоз Дон-Теректе 300 гектар тарааның база-ла сугдан калдырган. Шың ылым фактыларын областың байында райондарындан көргүзүп болур.

СЭКП Төп Комитетинин болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң көдө ажил-агыйын бүгү ажилдачыларына үндүрер кыйгыларына улам соруа кирген областың колхозчу тараажылары болгаш механизаторлары эрткен чылдагы четчестерин бо чымын болдурус, чаагай дүжүтү өстүрүп, ажаап алыр дээр күженишкенин ажилдап турар. Тарааның үнүшү амын үедө дыма эки, чайгы суггарылдазын чар болганда массалай калыбын турар.

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтун шөлдөрүнө эш Самбутович бригаданы суггарылдазын дүң болгаш күндүз үзүктөй човва ийи элечегил чорудуш турар. Кызыл районда «Баян-Хем» колхозтун тараажылары сөөлүгү хунерде 160 гектарың тараанын суггарган. Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтун суггарылдазында 24 ийи доктаамал ажилдап турар. Барың-Хемчик районда «Совет Тываның беш чымын» колхозтун бирги хову ажилының бригадасын бригадир эш Часымаев) суггарылдазын баштайгы өздөң доосупкан, ам ийги суггарылдазын өздөңдөргө белеттенип турар.

Малчынарның байырлыг хуралы

Бо чылдың июнь 16-нын кежээинде, Кызылдың Гастелло аттыг партияның ногаан театрына областың малчынарының байырлыг хуралы болган.

СЭКП-ниң Тыва обкомунун бирги секретары эш К. Т. Тока малчынарының байырлыг хуралын азытшылаа, бо көдө ажил-агый чымын эрткен сес айларынын дүртүгүндө социалист чарыштың түндүгүндө болгаш областың малчынарынын сорулгаларын дугайында чыл чутулган. Эш Тока областың мал ажилынын көзүндө чедирерин негеделерин демдегелешкан, четчестерин база илердеди, ол четчестерин уузуларын талазы-биле практиктик сорулгаларын тодаргай чутулган.

Ол хуралга хоорайның болгаш областың чамдын бүтүрүлгө, албай чөлдөрүнүн то-

Тарааның чайгы суггарылдазын шунту чөлдөргө ылым эвес. Улут-Хем, Бай-Тайга, Бий-Хем райондарда бо ажил дыма ховулар турар. Барың-Хемчик районда суггарып шөлдөргө 4700 гектар тараада бо хунерге чедир түгөзү 1200 харе гектарың суггарыпкан. Чаа-Хал районунуң Ленин аттыг колхозунун 200 гектар тарааның 90 гектар, а Молотов аттыг колхозунун суггарып шөлдөргө 800 гектар тарааның түгөзү 194 гектар суггарыпкан.

Бо бүгү четчестеринин кол чылдагаанын чүдө? Хамыктын мурунда колхозтарын баштаар чөлдөрү бо чугула ажилды ала-чарга алычкы ийишкенин турарында. Бар суггарылда бугаларын чогуу өйдүдө арылап аштар, унун алыдар болгаш дөңү бугаар, чаз негедерге бугалар кызып үндүр айттыр колхозтарда барык-ла таварылга хевирлиг тургустуруп турар. Бо талазы-биле партия, совет органиацияларынын улуттулганы кошкан, суг ажил-агыйын областың болгаш район органиацияларынын, машина-трактор станцияларынын колхозтарга дузалап турары четтес.

Областың көдө ажил-агый ажилдачыларынын социалист күжүлгөсүндө бо чымын тараанын нинти чылдагынын 1955 чылдагынын 25 хуу көздөдүрерин айткан. Ол чымын эвес сорулга, ону чедип алырынга човуң, хамыктын мурунун колхозчу тараажыларын болгаш механизаторларын күженишкенин ажилы негедер. Бүгү көдө ажил-агый бүтүрүлгөсүнүн үндөжин тараа ажилы болур деп партия өөрдөп турар. Колхоз болгаш совхоз бүтүрүлгөсүнүн бүгү талазын көзүндө, ылангыч мал ажилынын көдүрүлүшүнүн чүдө четчир санын тараа бол турда чедиреринин хандырып болур.

Тараа бүтүрерин көздөдүреринин улут үнөмө кууруула болур, он тарагыламын 1955 чылда 17,9 миллион гектар турганында улут 1960 чылда 28 миллион гектарга чедирерин алдыгы беш чыл планынын талазы-биле Директиваларда айткан. Бо үнөмө куурууны тарып өздөңдөргө баштайгы 1955 чылда белин областың өлөң хей колхозтары багай эвес дүжүтү алган. Бо чымын оң шөдү улам-на калыбарган, чүдө ногаан масса алырынга эвес, харын кууруулары тараа кылдыр өстүреринге белин база хей тарыткан.

Дүжүт алымынын хынамчалыг белеттенишкан, амын кол кичээлгенин тараанын чайгы ажаалдамын, ылангыч суггарылдагы улаңдары чугула. «Бо чымын чаал, ыччангаш тараанын суггарган херек чок» дээр хөдөңдөргө, чалгааларга болгаш ажил чымын кижилерге улут шийтирлел демексир херек.

Кандыг-даа ажилды чедиреринин болуру негедер болгаш органиастык чоруктан хамарыш. Суггарылдамын амы шийтирлел үнөмө хову ажилынын бригадаларында кижилерин сып тараа бүтүрүп шың өстүрүп алыр дээр демексир кылдыр кижилер чорук колхозтарда болгаш совхозтарда партия органиацияларынын кол сорулганы болур. Бо талазы-биле социалист чарышты үрө-түң-негиди калыбарты, мурунчаларын дүжүлгөсүн негедерини чугула.

Чогуу өйдүдө болгаш шынарлыг суггарылда бедик дүжүт өстүрүп алырынга кол чүдү болурун негедер билер херек. Колхоз, совхоз бүтүрүлгө суггарылда аялдарынын ажилын хүн-бүрү боттугү үндүрүп, аларга дузалаар, негедерини чугула чүдөдүрерин өй-шалаа хандырып. Суггарылдамын дүңкө болгаш хүндүсү үзүктөй чок элечегилерин бүгү чөлдөргө органиастары чугула.

Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар, көдөниң бүгү ажил-ишчилери Төрөн чуртта тараанын электигин тургузары дээр боттарының чымын эл-сөтүңдиг патриотчу күш-ажылы салырлар.

элечилери шунту 12 киж байыр чедирип чүдө чутулгашкан, мурунчал ажилды суг-бараан фермаларына боттарының коллективтеринин белеттерин ты-рыскан.

Областын мурунчал малчынарынга СЭКП обкомунун болгаш облуксомунын шийнадырын тышар дугайында ажилы чоннар депутаттарынын областың Советиниң куусомунун даргазынын ораакчымы эш А. А. Колесников сөс алган. Малчынар-дан Шунтуу 65 киж эртекити чүдөдөр-биле шийнапкан.

Мурунчал малчынарынын областы хуралы областың бүгү малчынарынга ай-гыгы үндүргөн.

Хуралдын бүгү кижичилеринге улут көчөрт көргүзүшүн болган.

Марокконун Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Эмбарек Беккаиге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганинниң чагаазы

Марокконун Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Мындаагылар Эмбарек БЕККАИГЕ

Улустарың баш миннип шийтирлелерин улут аргачыны улуттулга болду-бушаан, мароккон улустун чөптү национал күжүл-чүтүлгөсүн хундулешкан, Совет чазак Мароккону хамарышпас болгаш бүрүн өргөлүг күрүсө кылдыр күжөң көргөн дугайы байырлаады-биле медегел, оң-биле дипломаттыг харылааларын тургузарынга болгаш дипломаттыг төлөөлчилерин солчуларынга белегин илергейтеш тур.

Марокконун хамарышпас чорун чарааны болгаш Совет Социалист Республикаларын Эвилели-биле Марокконун аразына дипломаттыг харылааларын тургузары улустар аразынын калы ажилдамызын болгаш улустар аразынын байырламын улам мыай көзүңдүргө дөгүм болур дээринге Совет чазак хамарышпас болурун турар.

Хамарышпас Мароккону быжыгаарымын болгаш четчестеринин херөөгө кандыг-даа чедиреринин болурун мароккон улуска Совет Эвилелиниң улустары күзөп турар.

Н. БУЛГАНИН.
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.
Москва, Кремль
1956 чылдың июнь 11-е.

Тунистин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Халиб Бургибага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Булганинниң чагаазы

Тунистин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Мындаагылар Халиб БУРГИБАГА

ТУНИС

Улустарың бот баш миннип шийтирлелерин эргелерин чайгылыш чок хамга-лашышкан, Тунистин чөптү национал күжүл-чүтүлгөсүн хундулешкан, Совет чазак Тунистин хамарышпас болгаш бүрүн өргөлүг күрүсө кылдыр күжөң көргөн дугайы байырлаады-биле медегел, Тунис-биле дипломаттыг харылааларын тургузарынга база дипломаттыг төлөөлчилерин солчуларынга белегин илергейтеш тур.

Тунистин хамарышпас чорун чарааны, а ол мыкын Совет Эвилелиниң болгаш Тунистин аразына дипломаттыг харылааларын тургузары бүгү-нинти тай-быдын быжыгаарымын база улустарың аразына байырлаады көзүңдүргө ийди-лиг болур дээринге Совет чазак бүтүрүп турар.

Болуңуң чуртуңуң национал чаагайлыгыга каттап төрүшкүңүң херөөгө эң-не өй чедиреринин чедип алыры тунис улуска Совет Эвилелиниң улустары күзөп турар.

Н. А. БУЛГАНИН.
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.
Москва, Кремль
1956 чылдың июнь 11-е.

Индия Республикасы Оралакчы Президентиниң дээрги Сарвапалли Радхакришнанның Москвада келгени

Индия Республикасы Оралакчы Президентиниң доктор Сарвапалли Радхакриш-нан чаагай тура-сорулгун аян-чорун кылды, июнь 15-те Москвада келген.

Индияны Оралакчы Президентиниң Топ аэродрома Д. М. Каганович, Г. М. Маленков, М. С. Зубов; ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Даргазынын ора-лакчылары М. П. Тарасов биле Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Министрлери И. А. Бенедиктов; М. Д. Ковригина, Н. А. Михайлов болгаш албайның өскө-даа кижилери уткуп алган.

Аэродромга хүндүлүг танымын чыскааган болгаш Индия Республикасынын база Совет Эвилелиниң күрүсө гимнилерин жүтсөгөн. Аэродромга дипломаттыг көрүс-база турган.

Дөргү Сарвапалли Радхакришнан микрофон мурунуга чүе чутулган. ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Даргазынын оралакчымы М. П. Тарасов хары сөс чутулган.

(СЭТА).

Индия Республиканың Оралакчы Президентиниң дээрги Радхакришнанның К. Е. Ворошиловка чорааны

Индия Республиканың Оралакчы Президентиниң доктор Сарвапалли Радхакриш-нан июнь 15-те ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Даргазы К. Е. Вороши-ловка чораан.

Дөргү Радхакришнанның Индия Республиканың ССРЭ-де Олза болгаш Бүрүн өргөлүг Элчини К. П. Менов, Элчин черинин бирги секретары В. Б. Ахунжа үдөп чораанар.

ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Даргазынын оралакчымы болгаш Убек ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Дөди Советиниң Президиумунун Секретарынын оралакчымы А. Г. Горкин, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министринин Бирги оралакчымы А. А. Громыко хүлөп алымы-ныга олурушкан.

Б. Е. Ворошиловтун болгаш дөргү Радхакришнанның аразына чымын, чаагай байырлачы беседа болган.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри Д. Т. Шепиловтун Египетче, Сирияже, Ливанче болгаш Грецияже чорупканы

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри Д. Т. Шепилов июнь 15-те Баирже ужу-луп чорупкан, Египеттиң национал бай-ырынын — хамарышпас чорутуң болгаш Республиканың Хуну байырлаары-га кыржыр деп египет чазактын чазакын бузуулар ол Египеттиң чазакын аалчымы болуп турар.

Сирия Республикасы Президентинин болгаш Ливан Республикасы Президентиниң чазакын бузуулар Д. Т. Шепилов Сирияга болгаш Ливанга база бар.

Д. Т. Шепилов оң сөөлүңдө Грецияже база бар, ыччарга мурунда дугуржу-ганы бузуулар ол анаа премьер-министр Караманлис-биле болгаш Даштыкы херек-тер министри Аверов-биле ужуражыр.

Эш Н. С. Хрущевтун Донда-Ростовка чорааны

ДОНДА-РОСТОВ, июнь 14. (СЭТА). СЭКП ТБ-нын Бирги Секретары эш Н. С. Хрущев бөгүн Новороссийскиден чоруп олура бо хоорайда барган.

Партия обкомунун бажымынын чанын-га муң-муң ажилын чоннар чыгып кел-ген. Олар эш Н. С. Хрущевтун өртүшкүлүгү уткуаннар. Чымылларга кыска чүе чу-галлаан, эш Н. С. Хрущев Ростовтун ажилчынарынга болгаш албай-хаакчы-ларынга, инженерлеринге болгаш эрте-мендеринге алдыгы беш чылдын оңаал-дарын хуусаа бетинде күтсөдүр дээр ле-мисеге чедиреринин болурун күзөң.

Оң сөөндө эш Хрущев хоорайнын кези-хал, «Россельмашка» чоразан. «Россель-машка» эш Хрущев Айсыйский районун Сталин аттыг колхозунче чорупкан. Анаа баргаш, мал фермаларын демир-бетон кон-струкцияларын туткан дөрт олурутулгун ичкө калканын, чартык азын хевирлиг кылдыр тутуп турар хаан кажаанын көр-ген.

Оң сөөндө эш Хрущев хоорайнын кези-хал, «Россельмашка» чоразан. «Россель-машка» эш Хрущев Айсыйский районун Сталин аттыг колхозунче чорупкан. Анаа баргаш, мал фермаларын демир-бетон кон-струкцияларын туткан дөрт олурутулгун ичкө калканын, чартык азын хевирлиг кылдыр тутуп турар хаан кажаанын көр-ген.

Югослав аалчыларын Сочиде чоруп турары

СОЧИ. (СЭТА-нын тускай корр.). Югославияны Федеративтиг Улус Респу-бликасынын Президентиниң Носип Броз Ти-товун, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын Бирги оралакчымы А. И. Ми-коявичин, а ол мыкын Эвилелиниң күтсө-чи везелиниң Даргазынын оралакчымы Эдвард Кардильин, Даштыкы херектер талазы-биле Күрүсө секретары Коча По-повичин, Эвилелиниң күтсөчи везелиниң кежигүсү Милево Тодоровичин, Дорва-ничин Улус Республикасынын күтсөчи везелиниң Даргазы Яков Блажевичин болгаш өскө-даа югослав эштериниң Сочиге аян-чорук кылды чедип келгени хоорай-нын чурттагычыларынын база дыштанып келгениниң кичээлгенин төвүндө бо-лу берген.

Югославияны болгаш ССРЭ-ниң күрү-сө ажилдачылары-биле калы совет чурт-ту өргүп, бөдүк журналистер чоруп чо-руур. Оларын аразында хей санын юго-слав болгаш совет корреспондентилер, улус демократиянын барык бүгү чурт-тарынын, Кылат Улус Республикасынын парламентинин төлөөлчилери, америя болгаш англи журналистер бар. Парламе-нттин төлөөлчилери хоорайнын боюн, оон дыштанып калканымыга чөлдөрүн бол-ган партиянын согуурган көрүп турар-лар.

Югослав аалчылар Сочиде дыштанып турар

СОЧИ. Югославияны Федеративтиг Улус Республикасынын Президентиниң Носип Броз Титога баштапкан югослав ча-зак төлөөлери ийи хүнер иштинде Сочиде дыштанып турар. Югослав эштер-биле калы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң (СЭТА).

БИИ-ХЕМ РАЙОНДА

ТУРАН. (Телефон-биле). Бий-Хем рай-онун «Искра» болгаш «Ызыл тараа-чы» көдө ажил-агый артылдары малга чугула чөм болур кууруула тарылгазын өнөр чылдан эгелен тарып өздөң. Ажил-агыйнын ол практикамы эки түндөдү берген. Ук колхозтар эрткен чылдагы практикадан илерен четчестерин бо чы-мын болдурус дөң кууруула тарылгазын улам эки шынарлыг органиастарын шийтирлел.

Бо чымын «Искра» база «Ызыл тараа-чы» колхозтар катыштыр алырга 425-га кууруулар бедик агротехниктиң де-неп-биле тарып дооскан. Куурууларын чайгы ажаалдамынче улут кичээлгенин салып, олурулар аразынын болбайра-мызын кылмышкан, чайгы сугарыл-даны чорудуп турар.

«Ызыл тараачы» көдө ажил-агый артели хой кыргыздын органиастыг чорудуп турар. Баштайгы хунерде 4100 хойларын кыргазан. МТС-тин айда 12 ча-чыларын аргатады (механиги эш В. Ну-лис) эки ажилдап турар.

Кыргызчылар А. Бочкина хүнде 35—40, Д. Доржу — 28—30, Кызыл-Аас—31—31 баш хойларын эки шынар-лыг кыргып, бедик үлөргө тижикти көр-гүзүп турар.

Чолаачыларын чедишкени

Валерий Семенович Казанцев обло-требсөөтүн АТК-ынын чолочынынга 9 чыл дүртүгүндө ажилдап келген. Муру-нунда хей кижилерин элден турганы үш тоннаның «ЗИС» деп маркалыг эрги машиназын хүлөп алган, үрүмкө септе-лгенин бөдү септеп ал, машиназынга камыг, улут кичээлгенин ажилдап кел-ген, түндөндө ийи чылда 97 муң кило-метрия капитал септеге чок эрткен. Об-ластын машина чорутурунга эң берге Бай-Тайга районуна Мендун-Тайгадан эгелеш, Току районуна чедир оон бар-баан чөлдөрү чок. Дүжүлгалыг чолочы машина орутулары эки билер, ыччангаш кааа дүргөн, ооңуң чорутурун баш үлүр ол билер. Бир эвес көртүк, балгашка тавар-жы бээр болза, машиназын артык ажил-датпас дөң чоон илчире, оон-даа эске херекселерин бүрүн белеп ал чоруту. 23 чыл дүртүгүндө ажилдап келген 304 муң километрин өрткөш, чалгыс-даа азын кылдып көрбөс.

Күш-ажылчы эш Казанцев 1953 чылда «ЗИС-150» деп дөрт тоннанын чылда машиназын алган, септеге човва 150 ки-лометрин эрткен мен деп хүлөнгөн. Оон бот хүлөңгөсүн ажил иш-биле дүжүтү турарын областың болгаш облустурун-тун хүндүлөк салбыраларында кийрген чуруттары херекселер турар.

Чыл бүрдө ол үш-дөрт тонна кызыр, эш Хрущевтун донда-Ростовка чорааны. Оң сөөндө эш Хрущев хаан кажаанын көр-ген. Аңаа оуу ферма эргелешин У. Т. Шелегеда уткуп алган.

Колхоз даргазы Шаповалов Никита Сер-геевич Хрущевтун шөлөк бараанын деп чазан. Ховуда туралга эш Хрущевтун бригадир, агроном, колхозчулар уткуан. Ховуда туралгаларын ногаачыларынче улут кичээлгени салып, ховуларга ха-рагаанар, чинистиг мыштар олутуруп, кат айлаан көзүңдүрерин эш Хрущев колхозчу-ларга сүмөдөн.

Берген салал-сүмелери дөң, колхозчу-лар эш Хрущевка өртүп четчестерин иле-реткем, партиянын XX съездинин кол-хозчу көдөниң мурунуга салган оңаал-дары күтсөткенин турар дээринге оңу бүтүрүлгөн.

Тараажылар-биле байырлашкан, эш Хрущев Ростовче чорупкан. СЭКП обком-унун бөдүк кижигүнери-биле беседалаш-канын сөөндө эш Н. С. Хрущев Москва-же чорупкан.

В. НИКОЛАЕВ.

Улуг улустун улуг оглу

(М. Горькийнин мөчөөнүнөн бээр 20 чыл болганынга)

Максим Горький — улуг орус чогаалчы, социалисттик реализмдин литератураның үндөмчүсү, совет литератураның эгелекчиси. Бистин улуг Төрөөн чурттувунун хой националдык уран чогаал литературазына болгаш бүгү делегейиниң депшилетинг литературазына М. Горькийнин ролун болгаш ужуз-дузалын үнелеп ханмас.

М. Горькийнин бодунун чогаалыны биле алдыра, литератураны «кижи шийи» деп болур. Чүге дие чогаалчыга «Материал» болза, ажал-херөө-биле, сепки салгыш-биле, күзүл-чүтүкү-биле бүгү байлаанын кижиге болур.

1928 чылда оон бижээни болза: «Мен хостуг, күзүл соруугу кижиге бараалгачым мен. Ам мээң күзүм боттанган. Бистин амыралардан дидим, күштүг, шымыккай кижини көрүп турар дыр бис...» Бичаар-даа аажок улуг социалист ажалын чорудулганын чаз хевиринг коллективчи кижиге, бодунун чүрүтүүн аажоо кижиге болгаш дедик эчир сорууга оон орунуга бүгү моондактарын ажал шылдаар тилекчи кижиге тыттып турар. Бичаанга «Кижиге дөргө чоргаар дымналып турар-дыр» — деп М. Горький бүгүдөгү дымналып чугаалап турар.

Кижиге дугайы, кижиге ынакшыл, ажал чоннарын хосталгазы, аас-чекши даш сагыш-салымшын Горькийниң бүгү-ле кыял-даа чогаалдарында, оон бижээни чүдүлдеринде шуут сиңиккен. Бичаанга М. Горький кижиге деп сесту улуг үжү-биле өгөдөн бижээ улуг гуманизм, гениалдыг чогаалчы. Бичаанга бүгү кижиге төрөлгөнүн ынакшыл оң чаалап алган.

М. Горькийниң чогаалдарынын улуг чаагайы, бүгү делегейге ужуз-дузалын орус пролетариаттың идеологиязы-биле болгаш ялти практиказы-биле ол бодунун уран-жергежили, бодунун бүгү ажал-чорудулганын холбаштырганын, бодунун бүгү күштерин делегейге бирги социалист революцияны белеткээр херекке, а оон соонда коммунист ниятизиде, совет культураны тургузар херекке бергени тодаралып турар.

1917 чылда В. И. Ленин мынча дээн: Горький болза «бүгү делегейниң пролетариат шимчөөшкенин хой-хей ажалыг чүдүлдерин киирген болган киирип турар дык улуг уран-чечен талант-тыр».

Россияның пролетариаты хааныг тургузган болган капитализмге — улуг демиселге көндүрүп үнүп турган үеде, делегейниң революстуг шимчөөшкенин төвү Россияга шилчип кирген үеде М. Горький чогаалчы болуп, тыттып келген. Ол бодунун чогаалдарына орус ажалыгын аңгы-аңгы маалдары демиселди орус кииришкел-биле көргүзүп турган. Орус национал ажалыгын демектерин, орус улустун кайгычыгын чаагай мөчү-шынар Горький калчаар-даа аажок уран-чечен ажал-биле күштүг көргүсөн. Ол мөчү-шынар ылаңгыя социализм дөш демиселдин үе-инде бүгү-ле байлаа-биле илеретингенин

Горькийниң чогаалдарында номукучү бүгүдү тодаргай билип турар.

М. Горькийниң чогаалдары — баштайгы расказтарындан, солуннарга бижээл фельетоннарындан эгелеш, «Ава», «Кали Самгинин амыралы» чикештиг улуг чогаалдарына чедир, сөөлү үдөгү публицисттик чүдүлери — чогаалчынын ийи мөчү-шынарын илеретип турар: бир талаада тургузукчу, ажалдагы кижиниң магалыг чаагайы; ийи талаада дарзачыларын, дайын кысымчыларын бичаар-бак чоруктарын тодаргайлап турар.

«Улуг чүрүтүү-революстунун, хааныг чазакка улур, капитализмге улур, капитализмниң дарзачыдан бүгү чүрүтканы ажал чоннарын хосталгазы даш демиселчинин алы — Максим Горькийниң алы Совет чүрүтүү ажал чоннарыга болган оон ыраакы дашынга эргим болган чок» — деп, М. Горькийниң литература ажал чорудулганын 40 чыл оюн таарыштыр 1932 чылда Коммунист партияның Төн Комитеди М. Горькийге байыр чедирген чаагайыга бижээ. Ол болза бүгү совет улустун үнелелин илеретип турар.

Капитализм болза кижиге төрөлгөнүн депшилетип шимчөөшкенин орунга моонда болуп турган дээрин Горький бодунун чогаалдарында көргүзүп, мөчүчү ниятизиде саныг-ла хүнери арткап деп чүвени, төвүтүн чорудулгазы социализмниң тилекчиге чоруп оор деп чүвени бадыттып турар.

Октябрьниң социалист Улуг революцияны тилекчиге илдепкейлиг киир-келчип, сорул киирчип ыраакы, совет чогаалчыларын ууртукчу, СССР-ниң литературазынын баштайгы улуг классиги болу берген. Гениалдыг чүрүтүү, улуг публицист болган литература критиги, шыларангай угааныг өртөмдөк болган революстуг ажалдагы М. Горький чаз, социалист культураны, чаз уран-чүдүлү тургузар талаа-биле улуг ажалды кылырын бодунга хүзөп алган болган ону алдарымы-биле күөстөк-даа.

Эрткен үениң мурунчы культуразынын эки чүдүлдерин Горький көтүрүп, сайлаатканы-биле оон чогаалдарында классиктиг орус литератураның улуг эрине-ли болган социалист реализмниң литературазынын аразында дигир харылаз боттанган.

М. Горький орус литературага бодунун калчаар-даа аажок улуг саздарыныг хөжү-биле Пушкин, Гоголь, Толстой ылаңаш тергип улуг чогаалчылар-биле кожа туруп, оларын улуг традицияларын эң эки үргүчүлүгү болуп келген.

Горькийниң улуг чаагай чүдүл дие, оон чымтыгыг угаанында, улуг чогаал чонунда, кижиге төрөлгөнүн культуразынын чедикшиктерин шимчөөшкөн ажал дөш оон карак-кымыл күш-ажылында. Ол мөчү-шынар ону ажал чоннарын өңүтүп болган коммунизм херөө дөш демиселдин улуг сорул кииришкел бол-дурган.

Коммунист партияныг кижизиткени, эртемниг социализмниң идеологиязы-биле, Ленинниң идеялары-биле сорул карген шак мындг улуг орус чогаалчы социалист реализмниң литературазынын кайгычыгын дүрү-хевирин тургузуп, оон биле кижиге төрөлгөнүн уран-чечен хөжүдөзиге чаз үе-чазын ажалган.

Ленин 1909 чылда Горькийге мынча деп бижээ: «Чүрүкчү талантчылар-биле Силер Россияныг ажал чоннарын шимчөөшкенин — чүткө чангыс-ла Россияны-даа эвес — канчаар-даа аажок улуг ажалыг чүдүлү киирген Силер, ам-даа ол хире ажалыг чүдүлү киирер Силер...» Шынап-ла М. Горький чүткө бистин чүрүтүүн хөжүдөзиге улуг салымшын киирген эвес, харын база бүгү делегейниң ажал чоннарын хосталганы шимчөөшкенин херөөнө улуг салымшын киирген. Француз коммунист чогаалчынын сөзү-биле алдыра «Бистинг весте Горький — бүгү делегейге орукту ажалыг турар улуг чырыткы». Горькийниң чогаалдары бистин хүнеривесте совет кижилерин коммунизм дөш демиселге сорул киирип турары-биле кады, тайбын болган демократия дөш демиселчилерин чепселеп турар.

Сестүг гениалдыг чүрүкчү, бистин улуг улауурустун улуг огу, ажал чоннарын ынак өңүтү Максим Горькийниң алдары улуг болган өлүм чок. Бистин чүрүтүүстүн улустарынын дылдарында, бүгү чүрүтканы улустарынын ажал-бүрү дылдарында М. Горькийниң чогаалдары миллион-миллион тиражыг үнүп турар. Ол чогаалдар ажал чоннарга амыралдык шыны — кижиге ынакшылдыг болган дарзачыларга, дайын кысымчыларынга көр хөш чок чорутуң шыны, чогаалчыны күш-ажалдыг болган тайбын тургузукчунын шыны чугаалап берип турар.

Улуг Горькийниң чогаалдарын тыва улус бодунун дылына номул турар. Горькийниң баштайгы расказтарында эгелеш «Ава» деп улуг романыга чедир оон ажал чогаалдары тыва дыла парла-тынып үгөн. Тыва номулчулар ол чогаалдардан улуг чогаалчыны улам эки билеп алыр аргалыг болган болган оон чогаалдары тываларын холдан салдык-пайн номулчу номнары болу берген. Бичаанга М. Горький тыва номулчуларын эң ынак чогаалчыны болу берген.

Партияның XX съездин бистин улустун мурунча төвүлүг сорулгаларын сазган. Ол сорулгаларын амыралыг ботта-дырарыч совет кижилерин Горькийниң улуг чогаалчыны дүрү-хевирин, оон өлүм чок күчүлүг чогаалдары сорул киирип турар.

М. Горькийниң мөчөөнүн бээр чээрби беш чыл эрсе-даа оон чогаалчыны, чаартыкчыны, күш-ажыга ынак, кижиге улуг-биле үнелээр болган ажал чоннарын аас-кежи дөш демисел чоруду-хевирин коммунизм дөш демисел турар совет кижилерге улуг үлөгер бол-дур.

Максим ГОРЬКИЙ

Хаан болгаш оон оглу

«Брымга Мосолайма эль Асваб хаан чурттап турган, оон оглу Толайк Алгаала-даа чурттап турган...»

Доурунаш хурун өңүтү арбутус ылаңче ооргалын чөлдүр олурупкан туренин согур татар төмөс-батыс салымшыннарыг чарты ортулукун эки тоодарынын бразыны ындг сөстөр-биле эгеледи. Бичаарга тоодуну дол-гандыр хаанын үе-хүпте бүстүп калган ордузуну буюдуң дажынын кырында ак-ак шыва тонарлыг, алдынан шокар-лаан доуружастарыг кезек татарлар олур-дуг...

Түренин согургуң үнү кошмак болган шедиргиленип турар болду, мычаарга оон дырышпак арынды оожургадан башка, чүд-даа билдирбес; эртемчилер сөстөр чая-гаар төштүп турда, дымакчыларын мурунга сагыш-сеткилдиг күжү-биле байлаатыг эркен хүнерин чурумалы күжү хонуп келген.

«Хаан кырган-даа бол, оон кадыларын бажымынче кадылар сымарлажып турган деп, согургуң чугаалай-дыр. Олар кырганга ынак турганнар, чүге дээрге оон күжү-биле оу ам-даа шымак турган болган оон часыдыгылар чычачаан-дып-даа, иленилди-даа тургулаан. Черле ылаңш бажы агарып, ары дырмажа-даа берген бол, күштүг-биле часыдып чор-дур эр кижиге кадылар кезеде ынакшыл чоругу чүе ийи — хонг кештен, кызылмынар чакыдаан эвес, чаражы-ның күжүден-не болур болур ийи.

«Хаанга оон шунту кадылары ынак турганнар, мычалажок хаан чер болган-дан келгиле кадыларын бажымында турар эске үш чө кадылардан артыкка Днеприн доуружастыг келген чүге чангыс казак кысы ынак турган болган ур-гүчү-ле оон туралы-биле часыдып турган. Демгилери часык чектер дег, чараш-даа, эки-даа чурттап турганнар. Язы-буу адамның болган таптыг чен-нерин демгилеринге хандылап кылырын

хаан айткан, олар танылап, ойнаа-рын күзөй бергенде, кезеде чепшээрэр турган.

«Бичаарга казак кысты далай көстүп чыдар суургаже хаан дары-дарыг кел-дирип ап турган. Херөөн кижиниң хөжүлү чурттарына херектиг бүгү-ле чүвени — адынын чөмпи, яны-бүрү төстөрн-даа, алдыны-даа, чүл-бүрү өңүтү даштары-даа, хөжүмү-даа, тала-мы чурттардан ужул чедип келген ховар куштары-даа, ынакшаан эр кижиниң от дег часыдыгыларын-даа хаан шунтузун ол кыска берип турган. Шаа ол суурга казак кыс биле хаан-даа бүдүн хүнерин эртерип, олгу Алгаала хаанашыкынын адырын шыкнаар эвес, орустун хову-ларыне бөрүлөштор кушталдырып чорут-кап, чораш чөринге хай-халтап, хүл-йибил, өлгөн сөстөрн болган ханын артырын каап, оортан улуг олчалыг, чаз кадыларын, чаз адыларын чанып келирин билбишаан, бодунун амыралы-ның ажал-ижинден хаан дашынын тур-ган.

«Орустарже хаан чораш, бир катан Алгаала эп чанып келирге, ажаа адыр бодурун ортулукту ханык мура-чезе-нери кииркен көчүт хей байырады бараалгадып тургускан, ойнар-даа, дой-даа болуп тургулаан, холдун күжүн ме-наар дөш, туттурганнарын карактары-не ча-биле ады-ады, дайынарга чан-нык, хаанашыкына чөленгиш болур Алгаала мыадырыг чоругун алгашаан, база катан пактап турганнар. Бүгү бөр-ге, хаанашыкын бажыг холдарга кире бөрүн билп алыр кырганга таан эки болган.

«Хаанга мындг чорук таан эки болган, мычанга олгунга мынакшынын күжү көргүдөр дөш, дойла келген мураалар, бектер көрүп турганнар, чүге дээрге хаан чүдүлү-даа, күнагыны холу-га туруп алган, олгунга мынча дээн: — Күжүр олгун, Алгаала! Алаха бурганга алдар, оон кууктузунун ады-даа адырып турар болуң!

«Бичаар орта шунтуу кууктузун адын күштүг үн-биле чиртаалдыр алган турганнар. Оон хаан мынча диген: — Алаха-даа улуг-ла-дырам! Дирит турума-ла, алаха мээң чалымы назын-мын маалдырыг олгунга бараалгадып тур-кан-дыр, мычанга карактары хунуң көрбөстөй бергенде, чүрөөнн шылаш-кынаар үттегилеп турда, олгун болуп чурттап чоругурун көрүп тур мен! Ала-лах-даа улуг-ла-дырам. Могамет дээрге оон кууктузугу-дур! Эки олгун бол, оон холу казыг, угааны чарт... Адының холу-дан чүпү ап алыскай-дыр сен, Алгаала! Сөг-лөп көрөм, күзөөн-не чүвени дөдүлү сөзгө бөр мен...»

«Толайк Алгаала тура халым келгеш, дүмөки далай ылаңш кара, эирини дег хып турар карактарын чайынаандыр көргөш, мынча дөшөдө бөзип, кырган-хаан-ның үнү чиде бөрбээн: — Туттурган орус кызынын берип көрөм, чагырыкчы-адам. — Чүрүктү бырлаңнаанын соксадыр дөш, хаан мыттавайн барган, бичи ка-да мыттавайн турган, оон мыттавайн ту-руп-туруп, дөрт болган дымакчыры-биле мынча диген: — Алгаала! дийн доурунтаалы, оон соонда ону алгай сен аан! — Чедикшикден Алгаала кытыла бер-ген, улуг өөрүшкүд эирини дег карак-тары чайынаандыр, буткун сынын хере тепкеш, ады-хаанга мынча дээн: — Чүвү меңэ хайырап турарынын билеп тур мен, чагырыкчы-адам! Онү билеп тур мен... Кууң мен — олгун мен. Халымны бир шак санында дам-ыла-лап ап көр, сени дөштүг чээрби-даа ка-тап алу мен!

«Меңэ чүвү-даа херөө чок!» — деп, хаан чугаалаан, дык хей чыдарын болган дык хей маалдырыг чоруктары адыры-биле тыттыгдан буурул бажыг херөөнче халайтыр бадрымын. — Той доран доусту бээрге, адашкылар

Кызылдын башкы училищезинде

Экзамен белеткел чоруп турар үеде консультация кылар тусай комитетин аңгылаш, ону четчир саныг литература болган көргүзүг материалдары-биле дерип шимчөөн турган. Тыва дыл башкымы эш А. Адым-оолдан студенттер бодун группам-биле-даа, уруу-суурук — чадгыстан-даа бергедей бээр хире айтырыл-ларын консультацияны ап, өрөөнп эркен чүдүлү бажымычалы-биле шимчөө-дип ап турганнар.

Арья Араптановна студенттерин баш-кы деп атты чаалап алырын дипломун-га киирер база бир кол эртемниг оонаш-кан экзамен эки түдөөдиг эртерер дөш улуг кичөөнгейи салып турган.

Оларныг маанайн хүн келген. Кызыл-дын башкы училищезиниң тыва группаның студенттериниң ийн 9-та төрөөн ды-га бүрүн экзамен эки түдөөдиг туруп эртергилер. Аңаа херечи кылдыр группаның 24 студенттеринден 9 кижиге беш-ке, 11 кижиге дөрт демектерге дузагаан-нар.

Группаның чамдык оолдары 1951 чыл-дын чазында совет хамаатымы кижиге бургузунуң ыдыктыг хүдээлгеш — Совет Армияныг хүрөөннениг шериг албаны эртергилер-биле айттыныкылар. Оолдар-ның күзүлден келер үеде башкы деп хуулуугу профессионалы чаалап алыр ка-зан-даа утарылыг чорашында хүдээлгеш күөстөк, эш келгеш-те төрөөн училищезинге уламчылап өрөөнп

Агротехниктиг өөредилгени доосканнар

Чаз-Хал районун Сталин аттыг кедө ажал-агыл артелинде организациян агро-техниктиг өөредилгенин 3-ю курун бо чылын 9 кижиге дооскан. Күртүң дыңач-чыларын аразында Чамгыт, Седеп, Байыр, Сат олар өөредилгени эки шына-лыг доосканнар.

С. ЧАНЧЫ.

Коддан чанынын участогун чөп ажыглаар

Улуг-Хем районун Биров аттыг кедө ажал-агыл артелинде кижизиткени бод-дан чанынын участогун ажыглаага кии-рип турар. Колхозчу өрөгө бүрүзү 0,20 гадан 0,40 га чедир коддан чанынын участогунда картоф, капуста, помидор, огурец, согуна болган эске-даа ногаалар-ны тараан, ам эки үнүп чыдар. Культу-раарын тарыларыг болган ажаалдамын чорударынын талаа-биле арга-сүмени

«Күш-ажыдыг хосту» артелиде кижизиткенин колхозчулар ап турар.

Колхоз суурун ногаанчыг талаа-биле бо чылын чурттага бажынаарынын чанында 200 ажал мыштарны олуткан. Колхозчулар эштер Дамыкчап, Эртине, Сундуй-оол, Аспаанчык, Лосан олар но-гаа болган мыш тарылаанын талаа-биле эң үлгөргөй ажыдааннар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

«Күш-ажыдыг хосту» артелиде кижизиткенин колхозчулар ап турар.

«Билеп тур мен... Ол уругуң сөзгө ынак эвесин билеп тур мен...» — деп, хаан чугаалап-тыр.

«Ол уругуң дугайын бодоп кел-дирме, чүрөөн шурап тур ийи.

«Бичаарга мээң кырган чүрөөм эч чүвү-биле долдунганмы ынак?»

«Оон база катан мыттапшайн барган-нар. Алгаала улуг тынган.

«Бодоп көрөм, мерген-мула меңэ шыны-ла чугаалаан-дыр — эр кижиге херөөн кижиге кезеде хоралыг: херөөн кижиге эки болуп турган, эскериниң күзүлден бодунче хандыкшымытар, ы-чанга бодунун ашаан хүнөөшкенин чо-вулаңгыне бере кааптар: херөөн кижиге багы болуп турда, оон ашаа эске-дөш алаарга, адааргадан калчыдан чоругу алаар: бир эвес херөөн кижиге эки-даа эвес, багы-даа эвес болза, чазыккан-дыр мен дөш, ашаа ону тууган чараш кылып, кадыныг ужуңдан катан-ла калчылап чоругу алаар...»

«Мерген чорук чүрөк аарымыга эм болбас, — деп, хаан чугаалап-тыр. — Бот-бодуус камгаланчымыз, ажай...»

«Хаан бажын ковайткаш, олгунче ку-дарааныг көрүп турган.

«Кысты алуруп кааптаалы» — деп, Толайк чугаалап-тыр.

«Сен бодунга ол уругуң-даа, мең-ден-даа артык ынак-тыр сен» — деп бока-ган, хаан аяр сымарган.

«Сен база-ла.

«Оон олар база катан мыттапшайн бар-ганнар.

«Индиге-ла! Мен база-ла» — деп, хаан муңгаргай чугаалаан. Човулаңдан бичи уруг ылаңш апарган.

«Канчаар дээр, алуур бис бе?

«Ол уругуң сөзгө берип мындавас мен, мындавас-тыр мен» — деп, хаан чуга-лап-тыр.

«Оон мындг туттунуп мындавас-тыр мен — мээң чүрөөмн үе оон каар сен бе азы ол уругуң меңэ бээр сен бе...»

«Хаан мыттаваан.

«Ол уругуң даг бажыдан далайже киир октаптаалы.

Тудуг ажылынче кичөөнгей салыр

Бай-Тайга районун «Тикилте» кедө ажал-агыл артели бо чылын 19 чуртта-га бажынаарын, 4 мал кажааларын, 1000 күш кирер бир кажаан, күб, дээрбе, пидораманы туруп, ажылаага киирер планныг. Тудуг ажылында 97 кол-хозчулар, 13 аят, 7 төгө болган бир ав-томашна быжылаатыган.

Тудугулар 1500 чүдүстөрн тудуг шөүндө дүжүргөн, пидорама, 2 хой ка-жааларын, эртен чылын чедир кылды-маан аят кажааны туткаш, ажылаага киирген. Чурттагың 7 бажынаарынын, күбүтүн, дээрбени, дагаа кажаанын тудугулар доостур чөткөн. Эштер Достай Бады-оол, Чимит-Доржу, Олут-оол, Ша-лып, Дамы олар ажал норказын 125—150 хуу күөсүлүп турарлар.

Тудуга ажыдап турар колхозчу херөөнөөр 5000 тубурун өртөдирине белеткөн, чүтгэй өртөдир 20 кубометр ышты каккан болган 10 муң хире драканы белеткөн. Эштер Шожуткаа, Оней, Калдар олар кымыккай ажыдап турарлар.

Тудуг ажылында четпестерни демгел-дери чугула. Тудугулар ортузунда социалист чарышты калбартпаан, партия эге организацияныг (секретары эш Суге-Маалды) агит-коллективизинг агит-торлары тудугулар ортузунда агитация-масаалыг ажал чорутпайн, агитчуулу-стары, хана солунун үндүрбей турар. Эрткен чыдарга чедир кылдымаан ту-дугуларн доостур дугайында каныг-даа хемчег чорутпайн турар, колхозчулар доостураан бажынаарга чурттап турар. Ам кылып турар тудугуларын шынар куд.

Колхоз баштаар чери (даргазы эш Ирт-тиг) Кызыл-Дар чеди чыл школамын септелгенин чорудары-биле керөө чарган, а амга чедир септелгени эгелеген.

Т. ХЕРТЕН.

Парлатымнаан чаааларныг изи-биле

Кызыл районун «Х улуг хураа» кол-хозунда кижиге ажалдагы пунктунуң эртелекчи Манаванын багы ажыдап, медицина талаа-биле колхозчуларга дуа көргүсөйп турарын Ойду-оол «Шы» солун редакцияга бижээ. Редакция областыг калык камгала кил-дизинге меделгеш.

Эмнеге чериниң ажылын баксыраткан, колхозчуларын медицина талаа-биле не-геледин хандырабай турган Манаванын ажалында дүжүргөн, эмнеге пунктунуң орус эртелекчи эш Семеновту чорут-кан деп областыг калык камгала кил-дизинг эртелекчи Сереккей редакцияга дыңаткан.

Эрлин районун «Кызыл мыдыс» кол-хозунда турган каныгун механиг Глухих, оон дузалакчыны Дерсик олар көрүгү-дөрн ажалын алган, билет бербейп турарын Кыргыс редакцияга бижээ. Ол дугайын райсаң килдизинге редакция дыңаткан.

Саң килдизиниң эртелекчи Баирин редакцияга дыңатканы болза, саң кил-дизин хындаа чорударга айткан фак-тылар шын болган, Эрлин райкүсөөм Глухихе, Дерсикке администрация та-лаа-биле хемчег хүдээткен.

«Ол уругуң даг бажыдан далайже киир октаптаалы» — деп, олгунун сөстөрн чангылаштор хаан база каттап-таан.

«Бичаанга, адашкылар шала кырында коя хевистиң кырында туттурган кыстын улуп чыдары өрөөлче кире бергенер. Ол уругуң мурунга дөштөп турган, көрүп турганнар; ол уругуң дык үр көрүп турганнар. Кырган хаанын менгү-нелчек сөгөл салынче карзандан чаштар төктүп багаш, суурун чинчилер деп кылаанын тургулаан, мычаарга олгу карактарын доуружастыр көрүп, күштүг күзүлди доктадыры-биле даштарын кайы-радыр кызыннын турган, казак кысты ортурупкан. Казак кыс оттуп кээрге, эртенги херел дег, оон чым

Архивтернин ажылын экижидер

Хамааты дайындык болгаш даштыкы-нын шерик интервенциянын кадыг берге чылдарында архив херээни айтырымнын талазы-биле Совет чазаткыч элден кай дереттерин В. И. Ленин боту-биле көргөн болгаш ат салган. Архивтиң чыгыс эки төвүлүнүн үчүдүн болгаш кагаздарын хандырар, а ол ышкыш документ матери-алдарын өртөм болгаш практиктиң айма-дарга ажыгаар соруга-биле СССР-нин Бүтүн архивиниң фондустун тургускан. Эртең, политика болгаш практика талазы-биле ужу-дузалык документ материалдар ында кагаздарын турар.

Октябрьнун социалистиң Улус револю-циянын мурун чарында Тываның социал-экономиканын байдалын, тыва улустун хөгжүдөзүн октябрь револю-циянын улус хосталгалыг саядырды тодоргалып турар документтерин Тыва автономнун областкы түрүн архивинде кагазлап турар.

Урахайнун край Советиниң күтүскен комитети бодунун бир кыйгырымга Тываның чонунга байыр чедирген болгаш келир үед, база мурундагы ышкыш, тыва болгаш орус чонун акы-дууналин-кы болуп, найырадыг чурттаар деп адегелин илереткен. Тыва улустун бот баш минияш шиптирартеринин, тыва болгаш орус улустарнын найырамын болгаш бот-боттарында дуулазырынын дугайында крайнун орус болгаш тыва чурттаачыларынын аразына 1918 чыл-дын июльнун 16—18-те чарган керези архивте кагазлаатын турар.

Ол керезин 12 чүтүлдө чугаалап турар: «Урахайларга болгаш орустарга кадыг-бир тарадан айыл таваржыр бол-за, кайы-даа улустар нийти күштери-биле боттарынын өрте-ажыктарын камгала-вышкан, халдашынга найырадыг хы-рынын бээр».

Тыва Арат Республиканың төп болгаш чер-черде албан черлериниң фондустарында 1921—1944 чылдарын дургузуда Тываның экономикаын болгаш культу-разынын хөгжүдөзүн холбашкан айты-рылгар талазы-биле хей материалдар бар. 1921 чылдың августта Тыва Арат Респу-бликаның тургустунган, Тываның арат-тың революстук партиянын ууртугазы-биле Тываның амылчы чоннарын камгала-лыгт өвс оруткан хөгжүдө дөш демиселин Тываның амылчы чоннарын демиселин документалык материалдар көргүзүп турар.

ТАР-ның амылчы чоннарын Биче Хуралын Президентинун фондустарында 1921 чылдың август 13—16-да болган Бүтү Тываның тургузучу хуралынн протоколу болгаш ТАР-ның амылчы чоннарын Биче Хуралынн VII оюу сессиянын материалдары бар. Ол сессия Тыва Арат Республиканы Совет Социали-сттик Республиканың Эвилелиниң составына хулаап аларын дыкап турар Декла-рацияны хулаап алган.

Чаз амыралды тургузарда тыва улуска Коммунисттик партиянын болгаш Совет ча-зактын калыңар-даа аажок улус акы-дуума дуулазымын, Тыва улустун хөгжүдө-зүндө Тывага чурттап турган орус чон-ун эки саядырын архив документалары көргүзүп турар. Совет Эвилелиниң Ада-

Чуртун Улус дайынның аар-берге үе-зинде тыва болгаш орус улустарын бот-боттарында дуулазымын тодаргай көргү-зүп турар материалдар архивте хей.

Күрүн архивтеринде чыгыштан доку-менталык материалдар амылчы чоннарын негеддерин хандырарына болгаш совет албан черлериниң практиктиң амыл чорудугаларына ажыгаатынын тур-рар. Оон ыңай амылчы чоннарын ажыл-тажынын база өөредилге черлерин доос-канын дугайында болгаш еске-даа ай-тырылгар дугайында шыңдыгаларын күрүн архивиниң материалдары берип тур-рар. Оон аңгыда архив документалары төөтү-шынчыда ажыдарына улус ужу-дузалык болуп турар.

Область архивиниң вомчулга залында Тываның экономикаын болгаш төөтү-зүгүн айтырылгарын талазы-биле шыңчылап амылдарын ышкыш турар ажыдакчылар бар. Тыва автономнун обла-стын бир чугула хөгжүдөзүнүн база бир чугула үе-чазымын дугайын көр-гүзүп турар 1917—1918 чылдарын доку-менталык материалдарын паразарына белеткен турар.

Эртең болгаш практикага ужу-дуза-лык болгаш албан черинге кагазлаар ху-сазы эрткен кол документалык матери-алдар-биле күрүн архив амыл үед негезин турар. Ычанганш архивтиң ал-бан болгаш бүдүрүлге черлери докумен-терин шын эмгелери болгаш шыгжаары чугула.

Күрүнн албан болгаш бүдүрүлге чер-лериниң чамдык ажыдакчылары ол амыл-дыг чугулазын ама чедир билейн турар фактылар бар. Кызыл хоорайнын базар районнарын чамдык организациалары болгаш бүдүрүлгелери эмгелетимеэн, чыксап бижитимеэн документалар салдарында, бажың кырыштарында кайы хамаан чок шыгжап турар.

Областың эмгелге чериниң архив доку-ментиниң кагазлап турар байдалын хы-нап көргөндөн илерезин болза, 1946 чылдан 1952 чылга чедир документалык материалдарын бажың кырыштында бол-гаш кагазлаар сандарга кылдыр салып каан болгаш техника талазы-биле эмгел-еэн, чыксап бижээн дайызы чок. Оон ужурунда ол документ-материалдар үр-елип, бузалан чыдар. Шаңкынд байла-лар ВЛКСМ ХХХ чыл оу аттыг киноте-атра, Сталин аттыг Культура бажымын-да болгаш еске-даа организациаларда бар. ИХМ-ниң область эргелелин архив кыл-ды ол организациаларын ууртугачула-рына 1956 чылдың апрельде чогуу са-гандыгы берген турбуже, кинотеатрын директору эш Содалов, Культура бажы-нын директору эш Будрин калың-даа кемчелерин албан, байла муруну хе-вээр.

Документ-материалдарын шын кагаз-лаарын хандыр болгаш чурумчулар талазы-биле база документ материалдар-ын доктаамал үр хуусада шыгжаар, оон сонда оларын Күрүнн область архи-винде шилчидерин организастап турар 7 салбырларын бистин областа бар болуп турар.

Максим ГОРЬКИЙ

Хаан болгаш оон оглу

(Төнчүзү).

оон арнында оларын чайлады иди чор-раан. Олар дык үр чоруп келирге, талы-гырда дайындык даажы дыналыр болган. Ол орта кызык оруткан оларын сонга чорраан Толай адазынга мынча деп-тир:

«—Мени мурунче кирип, оон башка мойнуңче бажыкты кирип шааптар мен.

«—Эрте бер-даан, аллах, бурган күс-ленин сепеэ боттандырып бээр ийише, азы өршөр оон, оон туралы-ла ыйнаан, менде чү боор, сөң адаң-дыр мен, сепеэ өршөр тур мен. Ынакшыр деп чү дээр-нин билер мен.

«Шыда чүзү боор, оларын мурунда мөндүр, кара далай дөвүн көстүп чык-кан. Далайын чалгылары дөвүн чыткан чалымын чанында уоктадыр ыргалып чыткылаан, ынаар дөвүн карангы-даа, соок-даа, коргунчуг-даа.

«—Чарылдым! — деп хаан кысты ошкан тура, чугаалап-тыр:

«—Чарылдым! — деп, Алгала, кыс-ка метейип сөгүрөш, чугаалап-тыр.

«Казак кыс холдарын хөрөөнче чып-шыр туткан, чалгыларын ыргал чыт-кан черинче кылчак кылдыр көргөш, ат-каар кайтыга берген.

«—Мени шыңдыгыңдар—деп, казак кыс адышкыларга чугаалап тур.

«Алгала казак кыс холдарын хере сунушкан, човуурапкан, мычарга кыс-тын хаан холдарына түдүп алган, хөрөө-ге так чышыр куужаакан, ошкан-ошкан, бажынын кырыкче дүңүштөлдүр сайгара туткан, турут бажында төөрөктөлдүр ок-тап бадрышкан.

«Ынаар чалгылар чалгырамышкан, ыргалып чыткан болгаш адышкылар ка-зак кыстың сугта чедир казан ужуга бергенни улус шимеэн болганын дым-навай барганнар. Чалгыс алгы бөзүн

дынаваанын. Хаан хаже эөкшөш, далай-нын бузуттар-биле холушкан черинде чал-гыларын хаалайдыр хилезин, шаалаан дүргөтериниң эштин турары дөвүн чыт-кан талыгырда дүмбөйжө харап көрө бер-ген, хаанын буурул сөгел салып сал-гандыгынан, салгып сырныкан турган. Толай арнын холу-биле дугаашкан, ада-зын артында харап турарга, даш шимчөөс-даа, кыттаас-даа болган. Элеэн үр өрткен, хатка ойлалтыган бузуттар дээрде сүрүштүр эштин чораннар. Ол бузуттар бедик туругун бажында хал кырында чыдып алган кырган хаанын бодадыр деп, карангы болгаш аар бол-ганнар.

«—Чоруптаалы, ачай, — деп, Толай чугаалап-тыр.

«—Бичи мана... — деп, бир-ле чүвени топтап дынамышкан, хаан сымарынып-тыр. База катан элеэн хей үр өртп, чал-гылар дөвүн шийгенин турган, мыштар-ны чайгандырышкан, хат туругже сыр-нып келген.

«—Чоруптаалы, ачай... —

«—Ам-да бичи мана... —

«—Чоруптаалы, ачай,—деп, Толай Алгала кам-даа катан чугаалаан.

«Бодун сөөгү хунериниң өөрүшкү-зүн өсүкүшкан черден хаан туруп чааан.

«—Че-че ыңай, бойлаң-дыр!—деп, хаан күштүг болгаш чоргаары көчүгү ту-руп келгеш, кавак кирип дүңүгүлөшкөн.

«—Чоруп ораа...—деп азар чугаалап-тыр.

«Адышкылар чорупажок, удайын хаан доктап берген.

«—Кайнаар, чүге бар чор мен, Тол-ай!—деп, хаан огулдан айтырган. —Мөң бот чурттаган казак кыста болган-да, ам чүге чурттаар мен мычаш? Кыраң-дыр мен, мөңө ам моон ыңай кым-даз

Районнар аразынын архивтери боттары-ның хулаагынын четпес күтүсеп тур-рар. Чамдык Баа-Хем, Чөөн-Хемчик, Ба-рыш-Хемчик райкуускомнар архив амыл-дарын четпес удурут, оларын таарымча-лыг бажынаар-биле хандырбайн турар.

Чөөн-Хемчик районда кураркы салбы-рында документ-материалдарын кагаз-лаарына таарымчалыг байла чок, үк ах-чы үрелиң, дамдылаар, сонгалын шил чок бажында туруп турар. Ындыг амылгы байла райкууском даргазы эш Аржаалайны дүрөтпейн турар. Райкуус-комун архив документалары сандарга байдала чыгар болгаш сайгары эмгел-етимеэн. Чадана хоорайда чамдык органи-зациаларын—«Ленин орук» солунун редакциянын, нефтьбазы чериниң, МТС-тин архив материалдарын канчаар ка-газлаатын турарын хынаар артажок, дарын-даа өрткен чылдың материалдары тыылбаан.

Барыш-Хемчик районда архив докумен-териниң кагазлаатын көчүгү багай чо-рууш турар. Районун албан организа-цияларын архив документаларын ка-газлаатын хынаайн турар, оон ужурун-да документалар чидер, үрелир чоруктар бар. Чижээ, райкуускомга архивти хыры-лап турар биж чок, документаларын бажы кырыштында, олар мыш шыгжаар кагазда анаа-ла холуштур октакан. Ын-дыг амылгы фактылар еске-даа районнар-да бар.

Райархивтерин амыл удурутур болгаш контролылар райкуускомнарга оонажып турар. Ол хулаагынын райкуус-комнар ырыкта чедир күтүсепин турар. Чижээ, Барыш-Хемчик райкуускомун даргазынын ораакчызы эш Юртаев архив чериниң амыл удурутур хамаан чок, ха-рын архив чериниң амыл райкуускомга хамаарыла чок кылдыр чугаалап турар. ИХМ-ниң область эргелелин архивкыл-дык бот бүгү четпестерин бүрүзүн база үлөжүр ужурут. Райархивтерин амылын контролылар болгаш оларын амыл-чору-дугаагына практиктиң дуузын көргүзүп хулаагынын ол дыка четпес күтүсепин кел-ген.

«Министерстволарын болгаш ведом-стволарын архив материалдарын кагазлаа-рын чурумчулар болгаш амылгынын эки-жидер кемчелер дугайында» СССР-нин Министрлер Чөвүлени 1956 чылдың фе-враль 7-де доктаал үндүргөн. 1956—1957 чылдарын дургузунда бүгү архив матери-алдарын чурумчуларын, архивтерге таарымчалыг бүгү албан организациа бол-гаш бүдүрүлге черлеринге ол доктаал хулаагынын.

СССР-ниң Министрлер Чөвүлениниң Доктаалын күтүсепин архив органны-нын амылын үндөйин-биле экижидер, районнар аразында архивтерин райкуус-комнарын талазыдан үргүчүгүн ууру-тулазы-биле хандырары негетинин турар.

А. ШЕСТЕРИКОВА,

ИХМ-ниң Тыва автономнун областа эргелелин архив кылдынын начальниги.

ынакшыр, бир өвс сепеэ кым-даа ынак-шырайн турар болза, чымык черге чурт-таан дүжү чок-тур.

«—Сөө алдарын-даа, байлаң-даа ба-ла болгай, ачай!...

«—Казак кыстың карачагыс ошкан-кынын берипкеш, бо-ла бүгүн бодунга шалың кылдыр ап алам че. Ол-ла үр чүвө-дир, чүге хөрөөннүн чалгыс ынакшылы дүңүр-дир. Ындыг ынакшылы чок, кышкы чурттаа-даа чок, кыдыг кижин адырангай болгаш оон хунери хо-мулчиг болгулаар. Чары берээд, огул-аах бурганниң алгалы бажы кырын-га, харын-даа чурттагынын бүгү-ле дү-нерин болгаш хунерин өртүр чурттап чо-руп чорун. —Ычанганш, хаан далайже көрү берген.

«—Ачай, ачай!—деп, Толай чугаа-лап-тыр. —Оон ыңай чүң-даа чугаалап шыдаван, чүге дээрге өлүмү хулаагынын турар кижиге чүң-даа чугаалап болбас, оон сагыш-сеткилинге хөрөөннүн ынак-шылы катан эргилип кезин дөш, аңаз чүң-даа чугаалап шыдаван сен.

«—Мени салыгыт... —

«—Алаах... —

«—Алаах билеп турар... —

«Хаан кадыр алды дүргөн басып чедип келгеш, карап кылдыр шурай берген. Ол лу адазын доктаадып четпейн барган. Оон база катан алгы-даа, хаанын батка-нын даажы-даа дыналыс болган. Чүг-ле чалгылар ынаар шийгенин, хат куу-румчу ырларын дымдыредип турган.

«Толай Алгала дык үр дөвүн топ-тап көргөш, оон сонда:

«—О аллах бурган, меңеэ база шак ындыг кадык чүрөктөн кайырап көр,—деп дыналыр чугаалапкан.

—Оон сонда огул карангы дүңе чо-рупкан.

«—Мосолоймы эль Асва хаан ыңчаар өлгөн-дир, ычанганш Толай Алгала Кырга хаанын берген.

1895 ч.

Очулурган М. КЕНИН-ЛОПАН

КУР-га совет шериг корабльдеринин баар деп турарбы

Совет Эвилелиниң болгаш КУР-нун ча-зактарынын аразына дугуржулганы ёзу-гаар бо чылдың июнь 20-де кыдат порт Шанхайга «Дмитрий Пожарский» крейсер болгаш «Вдумчивый» база «Вразумитель-ный» эскадра миносектор составыг совет корабльдериниң отряды найыраалын аян-чоруун кылп барзалар.

Шанхайга совет корабльдер бо чылдың июнь 26-га чедир туралар.

(СЭТА).

Чехословакиянын Коммунист партиязынын конференциязынын доозулганы

ПРАГА. Чехословакиянын Коммунист партиязынын конференциязынын сөөгү түнел хуралы июнь 15-те болуп эрт-кен. Комиссияларын илеткелерин болгаш дындагыларын конференциянын киржи-чилери чугаалажып көргөн. Мандат комис-сиязынын дындазын Вацлав Пашек номчаан. 1956—1960 чылдарда улус амыл-агынын хөгжүдөзүн ийги беш чыл пла-нынын талазы-биле Чехословакиянын Коммунист партиязынын ТК-нын директиваларын төлөвилелин кирген чалааларын болгаш негед-лерин талазы-биле комиссиянын амыл-агынын дугайында Яромір Доланский чүгө чугаалаан. Чехословакиянын Коммунист партиязынын уставына чамдык өскерил-гелерин төлөвилелин дугайында орга-низаттыг айтырылгарын талазы-биле комиссиянын дындазын Бруно Белер кылган.

Комиссиянын саналарын конференция бир эл-сетил-биле хулаап алган.

1956—1960 чылдарда улус амыл-агы-нын хөгжүдөзүн ийги беш чыл пла-нынын талазы-биле Чехословакиянын Комму-нист партиязынын ТК-нын директи-валарын июль 15-те хуралга база ба-дылаан.

А. Новатный дончу харын берип, кон-ференцияга чүгө чугаалаан.

Бистик чуртувуска социализмны тургу-зарынн херөөнне бистик партиявистын чыгыне шугуу-биле бүгүн чешире-жилген конференциянын төлөзгөри бот-тарынын саналарына илергейлөп-деп ол чугаалаан. Конференцияга белет-кел болгаш оон амылгынын боду бүгү амылчы чоннарын бедик илешкейил чо-рууш болдурун: күш-ажылы хулаагы-лерин күтүскен дугайында дындазы-лар, хей саным телеграммалар болгаш чедирген байырлар конференциянын арде-нини келген. Бистик партиявистын уа-ит ат-адарынын дугайын, улус чонун анаа ынакшылынын болгаш кызыгааржы иделелин дугайын ол бүгү чүгүдөр хере-чилеп турар. Конференциянын шиптир-лерин амылгалга боттандырган турарын ол бүгү чүгүдөр бистеге дагып турар.

ПРАГА. Конференция доозулган сонда, июнь 15-те Чехословакиянын Коммуни-ст партиязынын Төп Комитетинин хура-лы болуп эрткен. Төп Комитеттин док-таалыны болза:

1. Чехословакиянын Коммунист пар-тиязынын конференциянын доктаалыг ба-дылаар: а) 1956—1960 чылдарда улус амыл-агынын хөгжүдөзүн ийги беш чыл планынын талазы-биле ЧКП ТК-нын директиваларын, в) ЧКП-тин уставына чамдык өскерилгелерин төлөвилелин.

2. Көз амыл-агы министртинин ал-бан-дуулазын Братислава Крутизанын хоостар болгаш Чехословакиянын Комму-нист партиязынын ТК-нын секретарына ону томулаар.

3. ТК-нын Политбюроунун саналын ёзуугар чамдык министрстволарын кат-тыгытарын Чехословакиянын Комму-нист партиязынын ТК-ын чүгүдүгү көр-көргөн.

(СЭТА).

Совет-афган керээнин күштүг болур хуусаазын уздыр дугайында протоколду Афганистанын улус чөвүлели бадылаан

БАБУ. Нейтралитеттин болгаш хал-дашпас чоруктун дугайында 1931 чылдың июнь 24-те чарган Совет афган керээнин күштүг болур хуусаазын 10 чыл уздыр дугайында 1955 чылдың декабрь 18-те СССР-ниң Министрлер Чөвүлениниң Дарга-зы Н. А. Булганинын болгаш СССР-ниң Дөдү Советиниң Президиум кезижигү Н. С. Хрущевтин Афганистанга чоруп чо-раан үезинде Афганистанын Даштыкы Херектер Министри Мухаммед Намийи болгаш СССР-ниң Даштыкы Херектер Ми-нистринин ораакчызы А. А. Громкохун ат салган протоколун Улус чөвүлениниң элчелгил хуралына июнь 10-да чугаа-лажып көргөн.

Нейтралитеттин болгаш халдашпас чоруктун дугайында Афганистанын база СССР-ниң аразында керээ «кожа-хөлбө» ийи чурттарын аразына найыраалыг бол-гаш бажылаарын, тайбынын быжык-тырынын база ийи чурттарын аразына итегелер чорукту тургузарын угла-ган болгаш КНО-нун сорулгаларына база Уставына дугуш турар» деп меделевин-шаан, Улус чөвүлени ол протоколду бадылаан.

Даштыкы садыг талазы-биле япон-америк чөрүлдээлер

Япониянын экономиказы делегейнин ийги дайынның сөөгүдө чурттуг ха-маарыгалыг байдалын хулаагы амгы үедө улус бергедөшкүннерин чурттап эртип турар. Элеп чагырап күрүнениң хулаагы-функционалын боттандырып тур-ган АКШ Япониянын дайын сөөгүдөгү экономикаын хөгжүдөзүн америк монопо-лияларын политиктиг болгаш экономи-тиг сорулгаларына дугуш турар орут-кан чорударын ораалдаан. Япония-биле тайбың керелеринге ат салгынын сон-да америк чагырыкы болутер АКШ-тан Япониянын хамаарыгалыг болурун ар-тырып турар шериг болгаш экономиктиг элээн хей дугуржулгаларын Японияга дөгөөн.

Ийи чурттарын аразында экономикаын харылзаалар 1953 чылдагы сазынын болгаш далайга чорутурун дугайында керээ-биле чорутурун турар, оон керээде ийи чурттар садыг чорудугаларын боттан-дырарда дең эргелиг деп айтып турар. Херек мында ол харылзаалар ырыкта-ла дең өвс эргелерип кылдыр көстүп турар. Япониянын хамаарыгалыг байдалын ажыгадышкан, АКШ ону бодунун ба-зынаарын саарып садылаарын док-таамал рыногу болдурун. Ычанганш сөө-гү чылдарда Япониянын үлүгүн көпө-нип америк экспортун 54 хуузу оона-жып турар; Япония АКШ-тан бодунга эр-кеж чугула көмүр даштын 74 хуузу болгаш еске-даа чүгүлери садып кырг-ген.

Чалгыс талазыг шак ындыг садыг америк бараанын болганч-ла чүгө угаттарында өртөктер-биле садып алыр өвс, харын дык ырыкта сөөткөш дөш улус түннери төлөп бээрине албадыр-ган Япониянын экономикаын улус ко-гаралдыг чедирип турар. Кюдо Цуси агенттели, чижээлээрге, Японияга аме-рик тонна көмүр даштын өртө 18 дол-лар, а шак ындыг шынарым кыдат көмүр даштын өртө 12 доллар болуп турар деп дындаалган.

Японияга бодунун бараанын киир садарын эл таарымчалыг байдаларын тургузуп алган херезинде, Каттанын Штаттар бодунун рыноктарына япон ба-раанын хөөн чок кирип турар. Кат-тыккан Штаттар бараанын өртө-түзө-ниң 20—25 хуузу чедө бөө кири сөөр-түрүн бедик казыларын тургузуп ап, база япон бараанарга амыл-биле моон-да калып турар. Бо чылдын апрельде Муруну Каролина болгаш Алабама деп америк штаттар япон бараанын дора көргөн хоойлуларын хулаап алган. Ол хоойлулар япон бараанын садылап турар черлере: «Мында япон бараанар-нын садылап турар» деп чараларын азы-рын хулаагынын турар. Сөө-азы ылгаар эргилин артышкыныар күштүг ол штаттарга шак мынд чараларды алыс у-казында япон бараанарга удураалган чо-руу болур. Миссисипи штатында япон ба-раанын садылаарында база берге-дөшкүннөр туруп турар.

Бо бүгүн холбаштыр даштыкы хере-терин япон министрствозу АКШ-тын ча-заанга тускай удураанышкынын медел-еэн.

АКШ япон аар-үлөтүрүнү продукция-нын хергелерин турар болганда АКШ-че Япониянын үндүр садып турар барааны-нын кол нуруузуна-ла чик, пөс-таавы үлөтүрүн кылгылар болуп турар. Оон-биле кады, япон барааннар америк барааннар-биле конкуренцияны дык чик эртерге оларын сатканында шыдажып эртер. Бо бүгү Япониянын АКШ-биле са-дымын ужурунда оон даштыкы садыг баалазынга доктаамал дуулазымын чедирип турар. Чижээлээрге, 1956 чылда АКШ-тан япон киир садып алышкын 770 миллион амыл доллар, а АКШ-че оон үндүр садылаашкыны чүгө 450 мл.

Японияга хамаарыштыр АКШ-тын дайын сөөгүдөгү политиказы Япониян оон өң чугула чанчыл болган рынокта-

рында хоорук бөөринге чедирген. Ол чо-руу кыдат улус госполитика-биле болгаш социалист элдериниң еске-даа чурттары-биле садылаашкыны аян-чүрү каварип чорутуушкындардан илереп турар.

Японияга кыдат-биле садыг харылза-алары каны хире амылгы болгаш док-таалыг дугайын «Майници» деп япон со-лунга парламентин сак-түндөрдөн көрүп болур. дайын мурундагы чылдарда кы-датче япон даштыкы садыг япониянын үнд